WIKIPEDIA

Lengua persiana

Quest articol chì l'è scrivuu in lombard, grafia milanesa.

El **persian** (nomm nativ **فارسی** *fārsī* [fɒːɾˈsiː]) a l'è ona lengua indoeuropea del scepp iranegh. A l'è parlaa in de l'Asia centrala, soratutt in Iran, Afghanistan (indova l'è offizialment recognossuu coma Dari a partì del 1958), in del Tagikistan (recognossuu coma Tagich a partì de l'era sovietega), e in alter region visin che storegament a eren part del Grand Iran e hann avuu tant di influenz de la cultura persiana. Al dì d'incoeu, a gh'hinn al mond pressapoch 110 million de parlant persian.

Fārsī scrivuu in persian.

El persian iranian e quell afghan a hinn scrivuu cont el abecee persian, che l'è ona variant mudifegada de quell arab, ma la sò variant tagica l'è scrivuda cont el abecee cirillegh.

El persian del dì d'incoeu a l'è la continuazion storega del Persian medi, la lengua offiziala, religiosa, e litteraria de l'Imper sasanid (224-651), e che l'era a sò volta la continuazion del Persian antigh, lengua de l'Imper achemenid de l'antichitàa classega; el ciappa el sò nomm de l'antiga capital achemenida, Persis (incoeu in la provincia de Fars, Iran); el nomm a l'era *Pārsīg* in del persian medi (indova *-īg*, incoeu *-ī*, el gh'ha l'istessa origen de l'"-egh" lombard), ma in del passà al persian modern la /g/ finala l'è borlada giò, menter la /p/ l'è devegnuda /f/ per influenza de la lengua araba, che la gh'ha minga el son /p/ e donca la dopera /f/. El mond cultural de la lengua persiana l'è ciamaa *Persofonia*, e ona persona che la parla persian a l'è on *persòfon*. La grammatega del persian modern a l'è compagna de quell di tant olter lengov europej.

La lengua persiana l'ha influenzaa (soratutt in del lessegh) tucc i lengov visin, soratutt i lengov turch de l'Asia centrala, del Caucas e de l'Anatolia, i olter lengov iranegh, l'armen, el georgian, e i lengov indoarian, soratutt l'urdu (ona variant de la lengua hindustani). El persian el gh'ha anca avuu influenza sora la lengua araba, soratutt quella parlada in del Bahrain, ma lu stess l'è staa influenzaa de l'arab a partì de la conquista musulmana de la Persia del secol quell de sett.

Cont ona longa storia litteraria giamò denanz de l'Islam, el persian a l'è staa la primma lengua minga araba del mond islamegh a vess doperada per scriv litteradura, e soratutt la poesia persiana l'è devegnuda ona tradizion de pressapoch tucc i cort nobiliar de l'Asia central e de l'India finn a l'etàa moderna. La litteradura persiana a l'è vuna di pussee important del mond, e la conta oper coma el *Shahnameh* del Ferdowsi, el *Rubaiyat* de l'Omar Khayyam, i poesij del Rumi, el *Panj Ganj* del Nizami Ganjavi, el *Divān* de l'Hafez, e dò oper de poesia e prosa del Saadi Shirazi, el *Gulistan* e 'l *Bustan*.

Variant

El persian a l'è ona lengua pluricentrica, perchè el gh'ha trii standard different:

- El **Farsì** (**فارسی** *fārsī*), anca ciamaa *Persian Occidental* o *Persian Iranian*, a l'è la variant pussee parlada e la pussee spantegada. A l'è la lengua maggioritaria de l'Iran e l'è anca parlaa de minoranz lenguistegh in l'Iraq e in di staa arab del Golf Persegh.

- El **Darì** (*دری darī*), o *Persian Oriental* o *Persian Afghan*, a l'è la variant persiana parlada in l'Afghanistan, dova l'è vuna di dò lengov offiziaj (insema al Pashto) e l'è parlaa de pressapoch la metàa de la popolazion.
- El **Tagich** (**тоҷикӣ** *tojikī*) o *Persian Tagich* a l'è la variant parlada in del Tagikistan e anca da minoranz in Uzbekistan (el dialett de la cittàa de Samarcanda a l'è la bas del tagich standard), Kazakistan, e Kirghizistan; a partì de l'etàa sovietega, a l'è despess consideraa ona lengua in de per lee, ma l'è anmò comprensibil per i parlant de olter variant persian, soratutt del Darì, anca se el gh'ha pussee arcaismi e paroll ciappaa del russ e di lengov turch visin.

Tucc i region de la Persofonia a gh'hann anca i lor dialett locaj specifegh, e, soratutt in Iran, gh'hinn di lengov locaj coma el Luri, el Lari o el Mazanderani ch'hinn in part comprensibil per i persofon.

Esempi

El primm articol de la Deciarazion Universala di Diritt Uman:

Persian occidental	همهٔ افراد بشر آزاد به دنیا می‌آیند و حیثیت و حقوق شان با هم برابر است، همه اندیشه و وجدان دارند و باید در برابر یکدیگر با روح برادری رفتار کنند.
Persian occidental traslitteraa	*Hamaye afrâd bašâr âzâd be donyâ miâyand o heysiyat o hoğuğe šân bâ ham barâbar ast hame šân andiše o vejdân dârand o bâjad dar barâbare yekdigar bâ ruhe barâdari raftâr konand.*
Persian occidental (trascrizion fonetega)	[hæmeje æfrɒde bæʃær ɒzɒd be donjɒ miɒjænd o hejsijæt o hoɢuɢe ʃɒn bɒ hæm bærɒbær æst hæme ʃɒn ændiʃe o vedʒdɒn dɒrænd o bɒjæd dær bærɒbære jekdiɢær bɒ ruhe bærɒdæri ræftɒr konænd]
Tagich	Ҳамаи афроди башар озод ба дунё меоянд ва ҳайсияту ҳуқуқашон бо ҳам баробар аст, ҳамаашон андешаву виҷдон доранд ва бояд дар баробари якдигар бо рӯҳи бародарӣ рафтор кунанд.
Tagich traslitteraa	*Ḩamai afrodi bašar ozod ba dunyo meoyand va ḩaysiyatu ḩuquqašon bo ḩam barobar ast, ḩamaašon andešavu vijdon dorand va boyad dar barobari yakdigar bo rūḩi barodarī raftor kunand.*
Traduzion	Tucc i vess uman nassen liber e uguaj in dignitàa e diritt. A hinn dotaa de reson e coscienza e gh'hann de comportàss vun cont l'olter cont on spirit de fratellanza.

Utegnüü da "https://lmo.wikipedia.org/w/index.php?title=Lengua_persiana&oldid=956181"

Quela pagina chì l'è stada mudifegada l'ültima völta del 8 Agu 2017, a 22:47.

El test l'è dispunibil suta licenza Creative Commons Atribüzion-Divid a l'istessa manera; pölvess ch'i ghe sien anca di alter cundizión. Varda i cundizión d'usagg per i detali.